

MŮZÍK DEFTERÍ

VakıfBank Kültür Yayınları: 0374
Sanat: 027

MÜZİK DEFTERİ
SAYI 3

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Adnan Esenyel, Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Alper Maral, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
Antonio Pirolli, Lizbon Sao Carlos Operası
Aydın B ke, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Aysel Demir, Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Bertan Rona, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Can Okan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar  niversitesi
 a nur Gürsan, Devlet Opera ve Balesi Sanatçısı
Dr. Deniz Sever, Girne Amerikan Üniversitesi
Doç. Dr. Ekin  yken, İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Emir  lger, Başkent Üniversitesi
Evin İlyaso lu, Müzik Yazarı
Prof. Dr. Filiz Kamacıo lu, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan U arsu, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Keysudar Sever, Koro  efi
Prof. Dr. Kıvılcım Yıldız Acar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Namık Sinan Turan, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Oktay Taftalı, Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. Ra it Görkem Aytimur, Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi
Serhan Bali, Müzik Yazarı
Doç. Dr. Öğretim  yesi  ule Gece, Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. U ur Ekren, İstanbul  niversitesi
 n şan Kulo lu, Devlet Opera ve Balesi Sanatçısı
Volkan Akkoç, Devlet Opera ve Balesi Sanatçısı
Doç. Dr. Zeynep Esenyel, Düzce Üniversitesi

İletişim
muzikdefteri@vbky.com.tr

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk  zcan

Dergi Editörü
Prof. Dr. U ur Ekren

Son Okuma
Baha Zafer

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

  Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A. ., 2025

ISBN 978-625-6647-92-3

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A. .
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İ  Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Mayıs 2025

MÜZİK DEFTERİ

İÇİNDEKİLER

Uğur Ekren Editörün Sunuşu	7
Hale Tetik Wagner ve Schopenhauer’de Aşk ve Kadınlar	9
Öykü Yanık Richard Wagner’in Müziğindeki Leitmotiv Kavramı Üzerine	19
Uğur Ekren Edebiyatta Richard Wagner: Èmile Zola, Marcel Proust ve Thomas Mann	23
Nesrin Akan Nietzsche’de Wagner Etkisine Bir Bakış	31
Namık Sinan Turan Wagner’de Aşkın İmkânsız Hâli “Tristan ve Isolde”	39
Hale Tetik- Cemre Kamacıoğlu Wagner’in Hayatı ve Eserleri Üzerine	69
Sedat Sonat Wagner Etkisi: Genel Bir Tablo Taslağı	87
Öykü Kılıç Wagner Kaynakçası	103

EDİTÖRÜN SUNUŞU

Dergimizin üçüncü sayısını siz değerli okurlarımızın beğeni ve takdirine büyük Alman besteci RICHARD WAGNER hakkında bir Özel Sayı olarak sunma kararı aldık. Bu kararımızın ana sebebi öncelikle WAGNER'in müzik tarihinde daha önce görülmemiş bir biçimde felsefeden doğrudan beslenerek eserler üreten ilk besteci olmasıdır. Nitekim dergimizin bu Özel Sayısının yazarlarının tamamı dört sene önce tarafımızdan kurulmuş olan TÜRKİYE WAGNER TOPLULUĞU'nun üyeleridir. Sanat ve Müzik tarihinde en yetkin yapıtların ancak tüm sanatların iş birliği sonucu mümkün olabileceğini savunan RICHARD WAGNER'in dergimizin bakış açısının ve fikri yapısının mimarı olması da bu kararı almamızda etkili oldu. İlk sayısından itibaren Müzik merkezde olmak üzere tüm diğer sanatların iş birliğiyle ve aynı zamanda

felsefe ve bilimin de bu iş birliğine katkılarıyla oluşturulmuş tüm çalışmalara bir çağrı olarak kültür hayatımıza armağan ettiğimiz dergimiz MÜZİK DEFTERİ'nin fikri temelini kurmuş olan bu büyük sanatçıyı, RICHARD WAGNER'i tüm zenginliğiyle siz değerli okurlarımıza tanıtmayı istedik. Bu amaçla yaptığımız çağrı olumlu bir biçimde karşılık buldu. Aynı zamanda gelecekte WAGNER üzerine çalışmak isteyen her Araştırmacı için de bir kılavuz niteliğinde olmasını arzu ettiğimiz ve ilgiyle karşılanacağını umduğumuz RICHARD WAGNER Özel Sayımızı sizlerin takdir ve beğenisine her zaman olduğu gibi VAKIFBANK YAYINLARI'nın vizyonu ve desteğiyle sunuyoruz.

Okuru bol, yolu açık olsun.

Uğur Ekren

WAGNER VE SCHOPENHAUER’DE AŞK VE KADINLAR

HALE TETİK

GİRİŞ

Richard Wagner söz konusu olduğunda hepimizin kabul ettiği şeylerden biri onun sadık bir Schopenhauer’ci olduğudur. Wagner’in Schopenhauer’ci olduğunu başta *Tristan ve Isolde* olmak üzere müzikli dramalarında ve Liszt’e yazdığı mektuplarda açıkça görmekteyiz. Franz Liszt’e yazdığı mektupta Schopenhauer felsefesine olan yakınlığını anlatmıştır. Schopenhauer, Wagner için cennetten gelen bir armağan, Kant’tan bu yana gördüğü en büyük filozoftur. Schopenhauer’in yaşama iradesinin reddi düşüncesi, geceleri uyumasını sağlayan bir sakinleştirici, onun için tek kurtuluştur (Ekren, 2016:104). Ancak aşk ve kadınlar söz konusu olduğunda iki ismin düşünceleri birbirinden ayrılır. Bu ayrımın üzerinde durmak önemlidir, çünkü aşk ve kadınlar hem Schopenhauer felsefesinde hem de Wagner eserlerinin oluşumunda önemli rol oynar. Bir noktadan sonra aşk ve kadınlar Wagner’in takipçisi olduğu Schopenhauer’den ayrıldığı noktayı bize verecektir.

SCHOPENHAUER’DE İRADE KAVRAMI

Schopenhauer felsefesinde aşk ve kadın pek hoş sözlerle anılmaz. Onun için aşk tehlikeli bir oyun, kadınlarsa aşkın en tehlikeli oyuncağıdır. Schopenhauer’de aşk ve kadınlara karşı olan bu sert tutumun nedeninin anlaşılması için felse-

fesinin temelinde yer alan irade kavramını anlamak gerekir. Schopenhauer felsefesi “Dünya bir yönüyle baştanbaşa tasarım öteki yönüyle baştanbaşa istemedir.” (Schopenhauer, 2014b:9) önermesiyle başlar. Bu önerme Schopenhauer felsefesinin kısa bir özeti gibidir. Onun felsefesinde dünya, nesnelere işaret eden tasarım ile bu tasarımın gerisindeki metafizik boyuta işaret eden irade olarak ikiye ayrılmaktadır.

Tasarım ve irade olarak dünya birbiriyle sıkı ilişki içerisinde. Schopenhauer’un kendinde şey olarak tanımladığı irade, somutlaşarak bütün varlıkların oluşumunu sağlar. Böylece biz herhangi bir varlığa baktığımızda aslında iradenin bir tezahürünü görmüş oluruz. Bu bir madalyonun iki yüzüne bakmak gibidir. Bu madalyonun bir yüzü tasarımı işaret ederken öteki yüzü iradeyi işaret eder. Canlı cansız bütün varlıkların hepsi birer tasarımdır. Ancak madalyonu çevirip baktığımızda göreceğimiz tek şey irade olacaktır (Tetik, 2019:13). Canlı cansız bütün nesneler hatta insan bile iradenin somutlaşmış halinden başka bir şey değildir. Böylece bütün varlıklar tek bir özden yani iradeden meydana gelir. Bundan dolayı varlıklar arasında zorunlu olarak bir benzerlik vardır, daha az yetkin olan bir varlıkta daha yetkin bir varlığın izine rastlanmaktadır (Schopenhauer, 2014: 87).

Tasarımın iradenin somutlaşmış bir hali olduğunu söylemek iradenin görevinin burada sona erdiği anlamına gelmemektedir. Schopenhauer’e göre irade, varlıkları sadece var etmekle

kalmaz, onların bütün hareketlerinden de sorumludur. Taşın, bitkinin, hayvanların ve insanların bütün hareketlerinden irade sorumludur. Burada çok ciddi bir sorun ortaya çıkar. Eğer bütün hareketlerimizden irade sorumluyorsa özgürlükten nasıl bahsedebiliriz? Schopenhauer için bu sorunun cevabı kısa ve nettir: insan için özgürlük mümkün değildir. Schopenhauer'e göre insanın kendini özgür sanması özgürlükle ilgili kurduğu hatalı bağlantı ile ilgilidir. İnsan, özgürce isteyebilir miyiz sorusunun cevabını arama hatasına düşmüştür. İnsan özgürlüğü istediğini yapabilmek olarak tanımlamaktadır. Yani istediğim şey engelsiz gerçekleşebiliyorsa kendimi özgür sayarım. Schopenhauer için bu cevap tatmin edici değildir. Schopenhauer'e göre öncelikle kendimize doğru soruyu sormamız gerekmektedir. Asıl sorulması gereken, isteyebilir misin? sorusudur (Schopenhauer, 2000:9-15) İnsanın özgürlükle bağlantısı bu soru nedeniyle kesilip atılır. Schopenhauer için istemek insana ait bir güdü değildir. Bütün istemeler iradeye aittir. Öyleyse insana kalan şey nedir? İradenin buyruklarını yerine getirmektir. Schopenhauer felsefenin en acımasız yanı tam olarak özgürlüğün insanın elinden alındığı durumdur. Burada insan en yüksek konumunu kaybeder. O, tutkularını gerçekleştirirken akan bir nehirden fazlası olamaz.

İrade dış dünyada kendini yaşama isteği olarak sunar. Yaşama isteği en basit arzulardan en yüksek arzulara kadar insana hükmeder. Böylece isteyen insan değil iradenin kendisidir. İnsan isteklerini gerçekleştirdiğini zannettiği her an sadece iradenin isteklerini gerçekleştirir. Ancak burada iradenin bir amacı yoktur. Onu Tanrı gibi düşünmemek gerekir. Çünkü irade kör bir güdüden ibarettir. Schopenhauer'in bu görüşleri bizi özgür bir eylemin mümkün olmadığı fikrine götürür. İnsan eylemleri aslında taştan farksızdır.

Peki, aşk söz konusu olduğunda iradeden kurtulduğumuzu söyleyebilir miyiz? Tarih boyunca en büyük şiirlere romanlara konu olan hatta kimi zaman en büyük savaşlarda rol alan aşk, insanın özgür ve kutsal edimi sayılamaz mı? Schopenhauer'e göre bu sorunun cevabı olumsuzdur. Aşk da iradenin insana sunduğu oyunlardan sadece biridir. Üstelik en tehlikeli ve en güçlü oyundur, iradenin temel dayanağıdır.

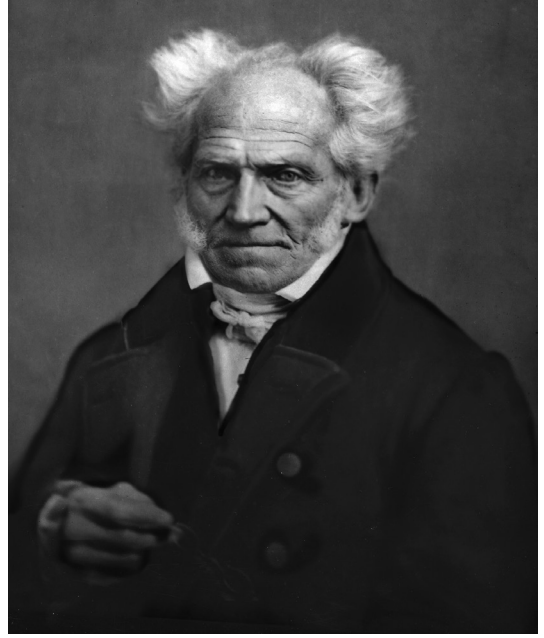
SCHOPENHAUER'DE AŞK VE KADINLAR

Aşk ve kadınlar konusu Schopenhauer felsefesinde iradenin önemli araçları olarak ele alınır. Aşk da tıpkı diğer tüm istemeler gibi irade tarafından insana sunulmaktadır. Ancak aşk diğer bütün istemelerden çok daha önemlidir. Aşk, insanın yaşama isteğini en yüksek derecede onaylaması, kurtuluştan uzaklaşmasına neden olan en güçlü yanılsamadır. Aşk, insan doğar doğmaz irade tarafından insana sunulan bir yanılsamadır aslında. İnsan dünyaya geldiğinde iki temel isteme ile kuşatılır. Birincisi hayatını korumaktır. İnsan bu güdü ile kendini yaşamadaki tehlikelerden koruyarak hayatta kalmaya çalışır. İkinci isteme ise türün çoğalmasıdır. İrade yeni bireylerde meydana gelebilmek için bu istemeyi bize sunar. Ancak bunu olduğu gibi değil aşk yanılsaması olarak, en yüce ve kutsal görünümde bize sunar. İnsanlar kendi istekleriyle âşık olduklarına inanırken aslında iradeye hizmet ederler. Böylece bütün aşklar, cinsel dürtüde temellenir. Dünyevilikten uzak aşkların temelinde bile sadece cinsel dürtü bulunur.

Aşk bize kendini kimi zaman tensellikten ve dünyevilikten uzakmış gibi sunmaktadır. Ancak en bayağı aşk ile en kutsal görünümlü aşk arasında Schopenhauer için fark yoktur.

Bütün aşkların temelinde sadece cinsel dürtü bulunur (Schopenhauer, 2014:18). Aşkın her halinin cinsel dürtüye bağlamak en ucuz aşk ile en kutsal aşkı aynı kefeye koymak demektir. Schopenhauer penceresinden baktığımızda Don Juan ile Genç Werther arasında hiçbir fark bulamayız. Aşk için yapılan mücadeleler, çekilen ıstırap ve mutsuzluklar kutsal tarafını kaybeder. Bu sonuç Schopenhauer felsefesine oldukça uygundur. Çünkü hiçbir haz kalıcı olmadığı için çabalamanın veya ıstırap çekmenin hiçbir anlamı yoktur.

Schopenhauer için isteklerimize boyun eğmek acı ve mutsuzluğun tek sebebidir. İrade insana sürekli olarak yeni isteme sunmaktadır. Bu istemeler gerçekleşirse haz ve mutluluk, gerçekleşmezse acı ve mutsuzluk ortaya çıkar. Schopenhauer felsefesinde isteme ile şimdi arasında bir köprü kurulur. Bunun anlamı iradenin istemelerinin de sonuçlarının da kalıcı olamayacağıdır. Birey, iradenin ona verdiği istekleri bütünüyle bir şansla gerçekleştirip mutlu olsa bile nihai mutluluk mümkün değildir. Bunun sebebi hiçbir doyumun kalıcı olmamasından kaynaklanır. Böylece mutluluk sürekli bir çaba haline dönüşür. Schopenhauer'e göre mutluluğa ulaşmak için çekilen acıların ve düş kırıklıklarına katlanabileceği düşünülebilir. Ancak mutluluk kalıcı olmadığı için bir amacı ve sonu yoktur. Dolayısıyla mutluluğa ulaşmak için çektiğimiz acı da anlamsız ve sonsuzdur (Schopenhauer, 2014:223). İradenin şimdi ile olan ilişkisi bize sonuca ulaşmanın mümkün olmadığı bir döngü sunar. İrade insana gerçekleştirmesi için bir isteme sunar. Bu isteme sonucunda insan mutluluk veya acı duyar. İnsan için bir istemenin sonucunda oluşan ne mutluluk ne de acı kalıcıdır. İstemenin sonucu ne olursa olsun irade başka bir istemeyi bireyin önüne koyar. Bu yüzden

Arthur Schopenhauer (1788-1860)

irade geçmişle ya da gelecekle ilgili değildir. O, şimdide asılı kalır. İnsan iradenin buyruklarına uyduğu sürece kurtuluş mümkün değildir. Böylece sürekli devam eden, insan için nihai mutluluğun olanaksız olduğu karamsar bir döngü sunulmuş olur.

Aşkın bu karamsar döngüdeki rolü oldukça güçlüdür. Her şeyden önce arzulara boyun eğerek iradeyi sürekli onaylamaktır aşk. Daha da önemlisi yeni bireylerin dünyaya gelmesiyle iradenin devamlılığını sağlamaktadır. Dolayısıyla irade aşkın da gücüyle insanın karanlık bir yolda yürütmesine neden olur. Kısacası aşk türün devamlılığını dolayısıyla iradenin tasarım olarak dünyada varlığını garantiler. Ancak kurtuluş için Schopenhauer bireye ışık tutar. Schopenhauer bu karanlık yoldan kurtuluş için iki formül sunar. Bunlardan ilki kutsal kişinin yoludur. Bu yol zor ancak nihai kurtuluşu sağlar. Diğerisi ise sanat eserlerine bakış ile olur.

Bu yol ise kısa sürelidir. İnsan sanat eserlerine bakarak kısa süreli de olsa istemeye son verir. İrade bu süre içerisinde insan üzerindeki gücünü yitirir. Ancak eser ile insan arasındaki o kutsal ilişki sona erdiğinde irade insana buyurmaya kaldığı yerden devam eder (Tetik: 2019:26-27).

İradeden bütünüyle kurtulmayı başaran kişi ise iradeyi tamamen yadsıyan kişidir. Yaşama isteğini yadsıyan kişi dünyanın özünün acı olduğunu fark eden kişidir. O kişinin dünyadan beklentisi kalmaz. Hiçbir haz onu ele geçiremez. Bu kişi Schopenhauer felsefesindeki kutsal kişidir. Kutsal kişi bütün insanların aslında bir olduğunu fark eder. Böylece bütün acılar artık onun da acıları olur. İradenin oyunu bozulmuş olur. Kutsal kişi iradeden uzaklaşmaya başlar. Umut, haz ve diğer tüm arzularla irade onu etkilemeye çalışsa da başarılı olamaz. O yaşamdan tiksindir, iradenin hiçbir istemesini karşılamaz. İradenin en güçlü silahı olarak cinsel aşk ise asla karşılanmaz, birey tutkularını gömer. Eğer bunu herkes başarabilirse insan türü yok olacaktır. Kendisine yapılan kötülüğe bile tepkisiz kalır (Schoopenhauer, 2014:272-286).

Aşkı bırakıp kadınlara geçtiğimizde Schopenhauer'in sert eleştirilerine rastlarız. Onun felsefesinde kadınların konumu erkeklerden oldukça farklıdır. Mantık ve ahlak gibi niteliklerde kadınlar, erkeklerin oldukça gerisindedirler. Schopenhauer bir adım daha öteye giderek kadınların şimdide yaşayan varlıklar olduğunu söyler. Kadınlar, gündelik zevklere kendilerini kaptırır ve ciddi meseleler hakkında düşünmezler. Onlar iradeye sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bağ öylesine kuvvetlidir ki kadın için iradeden kurtuluşun yolu sonuna kadar kapanır. Schopenhauer, kadınları tanımlamaya öncelikle onların zihinsel kapasitesinin dar sınırlarını göstermekle başlar. Ona göre kadınlar çocuksu

ve dar görüşlüdür. Çocuklar ile erkekler arasında bir yerde konumlanırlar. Kadınlar, erkeklerden daha fazla şimdiki zamanda yaşarlar. Görüş alanları dar olduğu için geçmişi ve geleceği kavrayamazlar (Schopenhauer, 2018:8-11). Kadınların daima anda yaşaması demek, iradenin boyunduruğundan asla çıkamaması demektir. Yaşama isteğinin reddi, şimdiden kurtulmakla mümkündür. Dolayısıyla akli melekesi yüzünden bir kadının bunu başarması mümkün değildir. Kısacası kutsal kişi asla kadın olamaz.

Schopenhauer'e göre kadının hayat görüşü erkekten bütünüyle farklıdır. Erkekler hem zihinsel hem de bedensel olarak büyük işler için yaratılmıştır. Kadınlar büyük işler için uygun değildir. Onların payına yoğun neşe ya da ıstırap düşmez. Kadınlar erkeklerden farklı olarak sakin, yumuşak ve daha önemsiz bir yaşam sürmelidir. Zaten kadınların gerçekte ciddiye aldıkları ve emek sarf ettikleri şeyler aşk, sevdiklerinin gönlünü almak, giyim kuşam, cilt bakımı ve dans etmek ve bunlarla bağlantılı olan şeylerdir (Schopenhauer, 2018:8-9). Yukarıda söylenenler Schopenhauer'de aşk ve kadının yerini açıkça ortaya koymaktadır. Aşk ve kadın birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Her ikisi de oldukça tehlikelidir ve iradenin hizmetindedir. Onlar bu dünyanın, yani iradenin somutlaşmış halinin bir parçasıdır ve iradeyi yani yaşama isteğinin reddinin önünde engeldir.

Kadınların zihinsel özelliklerinden sonra Schopenhauer, onların ahlaki niteliklerini sıralamaya başlar. Schopenhauer'in kadınlar için olumsuz görüşleri ahlak söz konusu olduğunda da devam eder. Kadınlar adalet, vicdan ve dürüstlükte erkeklerden daha aşağıdadırlar. Erdemin ilk nitelikleri kadınlarda da vardır ancak onları geliştirme kabiliyetinden yoksundur. Bu yüzden bir kadının mahkemede yalan